

Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків

Соціологічний бюлетень. Вип. 26

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

**Бібліотека, книга, комп'ютер,
читання:
орієнтації підлітків**

Соціологічний бюлетень. Вип. 26

Київ 2014

ББК 78.303

Б 59

УДК 028

Автор-укладач О.В. Безручко
Літературний редактор Н.М. Кійко
Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко

Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків : соціол. бюл. Вип. / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. О. В. Безручко. — К., 2014. — 36 с.

У даному випуску бюлетеня представлено узагальнену інформацію соціологічного дослідження, в ході якого вивчались проблеми трансформації читання під впливом нових інформаційних технологій серед учнів 5-9 кл. 5 регіонів України та висновки на основі результатів вивчення цієї проблеми в 10 регіонах України за 2011-2013 рр.

©Національна бібліотека України для дітей, 2014

Творчий та інтелектуальний потенціал людини стає стратегічним ресурсом інформаційного суспільства, в якому ми живемо. Розвиток цього потенціалу безпосередньо залежить від глибини евристичного мислення особистості, тобто її здібності працювати з джерелами знань, інформацією, вмінням вирішувати пошукові завдання та відбирати з величезних інформаційних масивів необхідне, інтерпретуючи його у відповідності до поставленої мети. Становлення підлітка – об'єкта нашої уваги – супроводжується пошуком сенсу життя, формуванням стимулів і мотивацій для духовного зростання й руху вперед, з освоєнням культурних традицій та самоідентифікації. **Читання** як процес пізнання в середовищі, де формується підліток, дає все це. Сьогодні це набуває особливого значення, оскільки в постіндустріальну епоху в суспільстві знань, в яке переходить інформаційне суспільство зокрема, за визначенням ЮНЕСКО¹, особистість виходить на авансцену, як основний фактор саморозвитку соціуму і його окремих структур.

Аналіз результатів соціологічних досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців дозволяє констатувати загальносвітову тенденцію до зниження рівня читання серед населення, зокрема дітей та молоді. В той же час в результаті інформатизації сучасного суспільства поява принципово нових носіїв інформації, породжених інноваційними технологіями, загострює науковий інтерес до ролі книги, читання як традиційних носіїв інформації і знання. Школярі відносяться до категорії населення, яке демонструє найвищі показники використання комп'ютера та Інтернет-мережі. Водночас вони виступають не лише користувачами, але й «промоутерами», трансляторами нових електронних технологій. Однак взаємозв'язок між використовуваними електронними ресурсами і друкованими джерелами практично не прослідковується, на основі отриманих результатів, раніше проведених досліджень, можна говорити про автономність цих сфер.

Для того, аби з'ясувати рівень, стан, тенденції формування попиту на друковану продукцію, електронні ресурси, шляхи задоволення читацьких інтересів і надалі потрібні систематичні різнопланові дослідження, у яких зацікавлені всі, хто причетний до книги та виховання дітей.

---

¹ http://www.dlab.irc.org.ua/unescochair/intallprog_ukr.html

Тому в різних областях наукового знання (книгознавства, герменевтики, семіотики, права, культурології та ін.) почастишали дослідження феномену книги і його функції в сучасному суспільстві і на їх основі прогнозується майбутнє буття книги. На основі проведених досліджень, на рівні Ради Європи, Європейського Парламенту, Комісії Європейських Спільнот, Конференції Великої Сімки та інших міжнародних організацій почали вироблятися і поширюватися рекомендації, правила, меморандуми і резолюції, які вплинули на формування концепції інформаційного суспільства, в центрі уваги якого – людина. Подібні дослідження актуалізуються Концепцією Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 рр. (розпорядження КМУ від 10.04.2013 р. та Указом Президента України №336/2013 від 19.06.2013 р. «Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і читання в Україні»).

В контексті поставлених проблем актуальним є дослідження Національної бібліотеки України для дітей (далі НБУ для дітей) 2011-2013 рр. «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків», завданням якого було з'ясування потреб підліткової аудиторії, шляхів та засобів їх задоволення, місця традиційних та електронних джерел інформації в користуванні ними дітьми. Актуальність теми дослідження зумовлена також і наявністю таких протиріч, як: потреба залучення дітей до змістовного читання, необхідність збереження і розвитку дитячого читання як найважливішого комунікаційного засобу підтримки інтелектуального й культурного рівня підлітка та відсутність теоретичних засад вирішення цього питання в умовах поширення глобального інтернет-простору. Хоча інтернетизація українських бібліотек вже має свою історію, зокрема станом на 01.01.2014 р. до Інтернет-мережі підключено 675 бібліотек для дітей, що складає 61%, однак бібліотечно-інформаційні системи не розглядаються бібліотеками як окремий вид бібліотечного сервісу, і ця проблема не є суто українською. Констатуючи наявність проблеми сучасного стану та перспектив розвитку дитячого читання в соціокультурному просторі України, від вирішення якої залежить майбутнє національної освіти та культури, ми показуємо певний свіжий зріз з ситуації читання юного читача. Це дозволяє уточнити

тенденції в читанні підлітків великих і середніх міст, селищ різних регіонів України, виявити загальну картину їх читацького життя та як користувачів електронних ресурсів. Своїм дослідженням ми робимо внесок у вивчення реальних процесів і тенденцій сьогоденного розвитку орієнтацій підлітків в умовах інформаційного суспільства і, зокрема, виконуємо завдання – показати в цьому процесі роль *спеціалізованих бібліотек для дітей*, що допоможе моделювати державну систему популяризації книги, поширення знань, через бібліотеки, підвищити їх рейтинг. Слід відзначити інтерес та неабияку активність організаторів анкетування – бібліотекарів на місцях. Дякуючи їм вдалось зібрати великий емпіричний матеріал.

У ході третього заключного етапу дослідження «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків» 2013 р. ставилися наступні завдання: з якою метою підлітки звертаються до бібліотеки; виявлення факторів, що викликають занепокоєність щодо розвитку бібліотек сьогодні і в перспективі; обов'язкове забезпечення доступності накопиченої і проаналізованої інформації для органів управління бібліотек, місцевих громад та створення надійної і об'єктивної основи з вироблення місцевої політики розвитку бібліотек; визначення пріоритетів та прийняття заходів вибіркової державної підтримки бібліотечних систем.

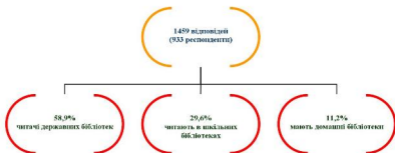
Об'єктами дослідження стали читачі-учні 5-9 класів обласних, районних, міських, селищних бібліотек для дітей. Суб'єкт дослідження – база традиційних та електронних носіїв інформації в дитячих бібліотеках. Метод дослідження – анкетування. Анкета включала максимальну кількість питань для отримання розгорнутої картини результатів, які можуть бути використані для доказової бази та висновків на довготривалий час. На цьому етапі базами дослідження стали бібліотеки для дітей **Кіровоградської, Донецької, Хмельницької, Миколаївської** областей та **АР Крим**. Кількість учасників — 933 опитуваних. **Кіровоградська** область була представлена ОДБ, Новоукраїнською районною та Помічниською сільською бібліотеками для дітей (101 респондент); **Донецька** область – ОДБ, Тельманівська районна та Андріївська сільська бібліотеки для дітей (100 респондентів). **Хмельницька** область – ОДБ, Деражнянська районна та Новоселицька сільська бібліотеки для дітей (300 респондентів). **Миколаївська** область –

ОДБ, Баштанська районна та Інгульська сільська бібліотеки для дітей (153 респонденти). **АР Крим** – Кримська республіканська установа «Дитяча бібліотека ім. В. Н. Орлова», 4-и сільські бібліотеки Джанкойського району та районна дитяча бібліотека Сімферопольської ЦБС (279 респондентів).

У першому питанні анкети «*Читачем якої бібліотеки ти є?*» були запропоновані наступні варіанти відповідей: *дитячої, шкільної, сільської, домашньої*. Учні **Кіровоградської** області дали 151 відповідь (60 – хлопці, 91 – дівчата). З них, читають у дитячій та сільській бібліотеках – 100 (66,2%), разом з тим користуються шкільною – 40 (26,5%), також мають домашню бібліотеку – 11 читачів (7,3%). Від респондентів з **Донецької** області отримано 178 відповідей (66 – хлопці, 112 – дівчата). З них 93 (52,2%) читають у дитячій та сільській бібліотеках, 60 (33,7%) також читають в шкільній; 25 (14%) опитаних від загальної кількості разом з тим мають і користуються домашньою бібліотекою. Учні з **Хмельницької** області на це питання надали 499 відповідей (198 – хлопці, 301 – дівчата). Картина є такою: 260 (86,6%) читають у дитячих, сільських бібліотеках, 169 (56,3%) читають у шкільних; 70 опитуваних (23,3%) також користуються домашньою бібліотекою. На це ж питання респонденти **Миколаївської** області надали 224 відповіді (105 – хлопчики, 119 – дівчата). Відповіді розподілилися таким чином: 140 (62,5%) читають в дитячій та сільській бібліотеках, 59 (26,3%) – в шкільних, а 25 учнів (11,1%) відповіли, що також користуються своєю домашньою бібліотекою. Виходячи з цього, всі опитувані є читачами бібліотек. З **АРК** отримано 407 відповідей (160 – хлопці, 247 – дівчата). Серед них читачами дитячих та сільських бібліотек є 267 респондентів (65,6%), шкільних – 104 (25,5%), також мають домашні бібліотеки 36 (8,8%) опитуваних.

Отже, на питання «*Читачем якої бібліотеки ти є?*» всього отримано 1459 відповідей (хлопці – 589, дівчата – 870). З них читачами дитячих, сільських бібліотек себе назвали 860 учнів, 432 – також є читачами шкільної бібліотеки, 167 респондентів відповіли, що мають і читають книги з домашніх бібліотек, причому 70 таких відповідей зі 167 надали читачі-діти **Хмельницької** області, тобто 41,9% від загальної кількості відповідей. У відсотковому співвідношенні це складає:

На друге питання *«Сьогодні у бібліотеці тобі частіше за все потрібно?»*, як варіанти були запропоновані такі відповіді: *знайти конкретний документ, ознайомитися з літературою за шкільною програмою, ознайомитися з новою літературою, скористатися послугами інтернету*, респонденти **Кіровоградської області** дали 143 відповіді (хлопці – 62, дівчата – 81). Серед них: «знайти необхідний документ» – 20 (13,9%); «отримати літературу за шкільною програмою» – 54 (37,7%); «ознайомитися з новою літературою» – 36 (25,1%); «скористатись послугами Інтернету» – 33 (23,1%). На це ж питання респонденти **Миколаївської області** надали 243 відповіді (109 – хлопці, 134 – дівчата), а саме: «знайти документ» – 59 (24,2%); «література за шкільною програмою» – 69 (28,3%); «новою літературою цікавляться» – 58 (23,8%); «користуються послугами Інтернету» – 57 (23,4%). Як бачимо, література за шкільною програмою потрібна в однаковій мірі і дівчатам, і хлопцям; нову літературу більше хочуть читати дівчата – їх 34; скористатися послугами Мережі також більше прагнуть дівчата (33). З **АР Крим** отримано 345 відповідей на це питання (144 – хлопці, 201 – дівчата): «хочуть знайти потрібний документ» – 34 (9,8%); «потрібна література за шкільною програмою» – 110 (31,8%); «ознайомитися з новою літературою» – 96 (27,8%); «скористатися послугами Інтернету» – 105 (30,4%). Учні **5 класів** більше цікавляться новою літературою та потребують літературу за шкільною програмою, зокрема 27 з 32; у **6 класі** – 24 з 35; у **7 класі** – 20 з 31; у **8 класі** – 24 з 47; у **9 класі** – 41 з 67. Респонденти **Донецької області** дали 209

відповідей (85 – хлопці, 124 – дівчата): «знайти потрібний документ» – 49 (23,4%); «література за шкільною програмою» – 61 (29,1%); «нова література» – 57 (27,3%); «послуги Інтернету» – 20% (42). з **Хмельницької** області отримано 454 відповіді (190 – хлопці, 264 – дівчата): «знайти документ» – 67 (14,7%); «література за шкільною програмою» – 150 (33%); «нова література» – 134 (29,5%); «послуги Мережі» – 103 (22,6%).

На питання *«Сьогодні у бібліотеці тобі частіше за все потрібно?»* респонденти з 5-и областей в цілому надали 1394 відповіді: «найбільшою є потреба в літературі за шкільною програмою» – 444 відповіді; «знайомляться з новою літературою» – 381; «користуються послугами Глобальної мережі» – 340; «відвідують бібліотеку в пошуках необхідного документа» – 229. У відсотках це має наступний вигляд:

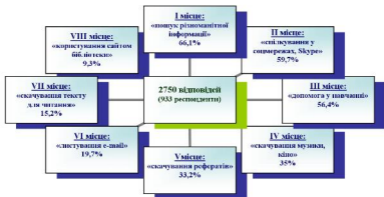

«Чи є у тебе вдома Інтернет?» Серед 101 опитуваного в **Кіровоградській** області відповіли «так» – 80; «ні» – 21. У **Донецькій** області 100 учасників дослідження дали такі відповіді: «так» – 66; «ні» – 33. Респонденти **Хмельницької** області розділились у відповідях наступним чином: відповіли «так» 237 учнів; «ні» – 62. На це ж питання отримано відповіді 141 респондента **Миколаївської** області, з них «так» відповіли – 79, «ні» – 62. З **АР Крим** 279 опитуваних відповіли слідуючим чином: «так» – 179, «ні» – 100.

В цілому з 5-и досліджуваних областей відповіді надали 920 (98,6%) опитаних. Домашнім Інтернетом забезпечена більшість – майже 70% (642) дітей; трохи більше 30% (278) не мають вдома Мережі. Близько 1,5% (13) опитаних залишили це питання без відповіді.

На питання «*Яка мета використання комп'ютера та Інтернету?*», в якому варіантами відповідей були: *пошук різноманітної інформації, допомога у навчанні, «скачування» рефератів, «скачування» музики, кіно, «скачування» тексту для читання, веб-сайт бібліотеки, електронна пошта, спілкування* від респондентів **Кіровоградщини** отримано 312 відповідей (195 – хлопці, 117 – дівчата). Відповіді учнів розподілилися таким чином: «пошук потрібної інформації» – 81 (80,1%), «спілкування» – 62 (61,3%), «допомога у навчанні» – 55 (54,4%), «скачування рефератів» – 35 (34,6%), «скачування музики, кіно» – 32 (31,6%), «використання електронної пошти» – 23 (22,7%), «скачування тексту для читання» – 15 (14,8%); «web-сайт бібліотеки» – 9 (8,9%). З бібліотек **Донеччини** отримано 364 відповіді (152 – хлопці, 212 – дівчата): «пошук інформації» – 75 (20,6%), «допомога у навчанні» – 71 (19,5%), «спілкування» – 60 (16,4%), «скачування рефератів» – 52 (14,2%), «скачування музики, кіно» – 38 (10,4%), «e-mail» – 30 (8,2%), «скачування текстів для читання» – 21 (5,7%), «web-сайт» – 17 (4,6%). Від респондентів **Хмельницької** області отримано 954 відповіді (426 – хлопці, 528 – дівчата): «пошук інформації» – 232 (24,3%), «спілкування» – 177 (18,5%), «допомога у навчанні» – 169 (17,7%), «скачування музики, кіно» – 124 (13%), «скачування рефератів» – 114 (12%), «електронна пошта» – 59 (6,2%), «скачування текстів для читання» – 50 (5,2%), «веб-сторінка бібліотеки» – 29 (3%). Учні **Миколаївської** області на це питання дали 462 відповіді (хлопці – 232, дівчата – 230): «спілкування» – 123 (26,6%), «допомога у навчанні» – 109 (23,6%), «пошук різноманітної інформації» – 76 (16,4%), «скачування музики, кіно» – 63 (13,6%), «скачування рефератів» – 35 (7,5%), «e-mail» – 26 (5,6%), «скачування тексту для читання» – 19 (4,1%), «відвідування веб-сайту бібліотеки» – 11 (2,3%). Опитувані з **АР Криму** надали 658 відповідей (130 – хлопці, 428 – дівчата): «шукають необхідну інформацію» – 153 (23,2%); «спілкуються у соцмережах» – 135 (20,5%); «використовують для допомоги у навчанні» – 122 (18,5%); «скачують реферати» – 74 (11,2%); «скачують музику, кіно» – 70 (10,6%); «листуються електронною поштою» – 46 (7%); «скачують текст для читання» – 37 (5,6%); «користуються веб-сайтом бібліотеки» – 21 (3,1%).

Всього з 5-и областей на питання «*Яка мета використання комп'ютера та Інтернету?*» отримано 2750 відповідей: «пошук інформації» – 617, «спілкування» – 557, «допомога у навчанні» – 526, «скачування музики, кіно» – 327, «скачування рефератів» – 310, «користування e-mail» – 184, «скачування тексту для читання» – 142, «відвідування web-сайту бібліотеки» – 87. Відсоткове відношення потреб використання Інтернет-мережі описані у наступному малюнку.

На питання «*Які книги в електронній версії ти вже читав?*» з 300 учасників дослідження Хмельницької області дали відповіді лише 107 респондентів (35,6%), а саме: 5 кл. – 29 учнів; 6 кл. – 24 учні; 7 кл. – 23; 8 кл. – 13; 9 кл. – 18. Серед прочитаних е-книг респонденти назвали (*стилістику збережено*): учні **5 класів** – енциклопедії, «Пригоди Тома Соєра», Історія України, «Мауглі» Р. Кіплінга, «Гаррі Поттер», «Тореадори з Васюківки»; **шестикласники** – «Біле ікло», «Король Матіуш І», «Герої Олімпу», «Робінзон Крузо», «Пепі Довга Панчоха», «Копі царя Соломона»; **семикласники** – «Тарас Бульба», «Аліса в країні чудес», «Таня Гроттер и птица титанов», «Пістрява стрічка», «Собака Баскервілів», «Загублений світ», «Ритуал» Дяченки, «Роксолана», «Величне століття»; **восьмикласники** – «Сто тисяч» Карпенко-Карий», «Дорогою ціною» Коцюбинський», «Мандри Гулівера», «Пісня про Роланда», «Дон Кіхот», твори Лесі Українки, твори Т.Г. Шевченка, «Кобзар», «Хроніки Нарнії»; **дев'ятикласники** – «Земля» Кобилянська, «Наталка-Полтавка» Котляревський», «Доріан

Грей», «Метро 2033», «Война кротов», «Пригоди Геракла», «Євгеній Онєгін» Пушкін», «Мазепа», «Герой нашого часу» Лермонтов», «Чорна рада» Куліш, «Гайдамаки» Шевченко», «Кавказ» Шевченко», «Тигролови» Багрянний». Респонденти **Кіровоградської, Донецької** областей на це запитання дали досить незначну кількість відповідей. З 201 учасника 169 (84%) взагалі ніколи не читали електронних книг. Відповіді були дуже схожі, тому подаємо об'єднані результати відповідей по двох областях: учні **5-6 кл.** назвали такі книги – «Князь Кий» В. Малик», «Мауглі», «Незнайко», «Пеппі Довга Панчоха», «Михайлик Джура Козацький», «Маленький принц» А. Сент-Екзюпері, «Робінзон Крузо», «П'ятнадцятирічний капітан», твори К. Вільмонт, «Сумерки» С. Маср», «Дубровський» Пушкіна», «Дети капитана Гранта» Ж. Верна, «Хронікі Нарнії», «20 000 льє під водою», «Острів скарбів», «Як приручити дракона»; **7 кл.** – «Останній листок» О. Генрі, «Айвенго», «Доля людини», «Пурпурові вітрила», «Перебите крило»; **8 кл.** – «Роксолана», «Сталкер», «Гаррі Поттер», «Майстер і Маргарита», «книжки Дяченків», твори М. Коцюбинського, «Гордівниця» Т. Крюкової, «Королівська обіцянка» Дяченків», «Печера» М. Дяченко; **9 кл.** – «Мазепа» Байрон», «Маруся» Квітки-Основ'яненка», «Гайдамаки» Шевченка», поезії В. Сосюри, «Ніч проти Івана Купала» Гоголь», «шкільна література», «сучасна література». Взагалі не читали електронних книжок: у **5-х кл.** – 40 учнів, **6-х кл.** – 30, **7-х кл.** – 27, **8 кл.** – 44, **9-х кл.** – 28. На це ж питання 54,8% респондентів дитячої бібліотеки ім. В.Н. Орлова **АР Крим** відповіли наступне: **5 кл.** – «Три мушкетери», «вірші кримських авторів», «Остров погибших кораблей», «Том Соер», «Гаррі Поттер», «Белый клык»; **6 кл.** «Гаррі Поттер», «Робін Гуд», «Дети подземелья», «Мифы Древней Греции», «Таня Гроттер»; **7 кл.** – «Танец Драконов», «Гаррі Поттер», «Майстер і Маргарита» М. Булгакова», «Сумерки», «книги за шкільною програмою»; **8 кл.** – «твори про Т. Шевченка», «Последний листок» О. Генрі», «Диво калинове» Д. Білоуса», «Тарас Бульба», «О. Грін», «Гаррі Поттер», «книги за шкільною програмою»; **9 кл.** – «Кобзар», «Маруся» Шевченка», «Майстер і Маргарита», «Тарас Бульба», «Сталкер», «Б. Грінченко», «Гоголь «Мертві душі», «Гете «Фауст», «Хіба ревуть воли як ясла повні», «Кайдашева сім'я», «Леся Українка «Лісова пісня», «Горе от ума», «Ирка Хортица – суперведьма». Жодної електронної книги не читали: у **5 кл.** – 23, **6 кл.** – 29, **7 кл.** – 30, **8 кл.** – 21, **9 кл.** – 23 учні. У **Миколаївській** області читають електронні книги (88,8%): у **5 кл.** – Т.Г. Шевченко «Кобзар», В.Нестайко «Тореадори з

Васюківки»; «Лісорубова донька», «Гаррі Поттер», «Чиполіно», «В. Шекспір»; **6-7 кл.** – «На хуторі близ Диканьки», «Захар Беркут», «В. Шекспір «Ромео і Джульєтта», «твори М. Вінграновського, І. Багряного»; **8 кл.** – П. Загребельний «Роксолана», М. Коцюбинський «Дорогою ціною»; **9 кл.** – «книги О. Бердника». І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я», В. Малик «Шовковий шнурок» та сучасні твори І. Андрусяка, О. Сайко.

У **Кіровоградській, Донецькій, Хмельницькій, Миколаївській, АР Крим** електронні книжки читають 45,8% від загальної кількості опитуваних, у **Волинській, Чернівецькій та Чернігівській** областях – 36%, у **Львівській та Рівненській** областях – 31%. Переважно це світова дитяча література, книги за шкільною програмою, енциклопедії, науково-популярна, пригодницька література. Улюбленою так само залишається класика — твори М. Твена, Р. Кіплінга, Дж. Лондона, Д. Дефо, А.К. Дойла, В. Шекспіра, О. Дюма, Ж. Верна, Дж. Свіфта, О. Генрі, О. Уайлда, В. Шекспіра, Дж. Г. Байрона, А. Ліндгрена, Л. Керрола, Дж. Родарі, твори Т.Г. Шевченка, Лесі Українки, О. Кобилянської, П. Загребельного, І. Карпенка-Карого, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Коцюбинського, І. Нечуя-Левицького, І. Котляревського, О. Пушкіна, М. Лермонтова. Також діти назвали книги Дж. К. Роулінг, Я. Корчака, В. Нестайка, В. Малика, Д. Білоуса, І. Багряного, І. Андрусяка, О. Сайко, О. Гріна, Г. Р. Хаггарда, Р. Ріордана, поезії В. Сосюри, М. Вінграновського.

На питання *«Які книги ти хотів би читати в електронному вигляді?»* ми запропонували варіанти відповідей: *художні, науково-популярні, довідкові, навчальні*. Респонденти **АРК** надали 355 відповідей (151 – хлопець, 204 – дівчини): художню літературу хотіли б читати 124 (34,9%) респонденти; навчальну – 106 (29,8%); читають науково-популярну літературу – 85 (23,9%); довідкову – 40 (11,2%). У **Миколаївській** області користувачі-діти дали 212 відповідей (109 – хлопців, 103 – дівчат). Отже, хотіли б читати: навчальну літературу – 77 (36,3%); художню літературу – 68 (32%); науково-популярну – 47 (22,1%); довідкову літературу – 20 (9,4%). Від учнів **Кіровоградської** області отримано 135 відповідей (55 – хлопців, 80 – дівчат), зокрема: художня література – 57 (42,2%); науково-популярна – 37 (27,4%); навчальна – 31 (22,9%), довідкова література – 10 (7,4%). У **Донецькій** області 160 відповідей (55 –

хлопців, 105 – дівчат): художню літературу хотіли б читати 55 (34,3%); науково-популярну – 40 (25%); навчальну – 35 (21,8%); довідкову літературу – 30 (18,7%). Респонденти **Хмельницької** області дали на це питання 415 відповідей (162 – хлопці, 253 – дівчат), а саме: художню літературу прагнув би читати 181 (43,6%); по 94 (по 22,6%) хотіли б читати науково-популярну та навчальну літературу; довідкову – 46 (11%).

Всього на питання *«Які книги ти хотів би читати в електронному вигляді?»* з 5-и областей ми отримали 1277 відповідей. Отже, на першому місці стоїть читання **художньої літератури** – 494 відповіді, на другому – **навчальної літератури** – 345, третє місце обіймає **науково-популярна література** – 292 відповіді, читання **довідкової літератури** знаходиться на четвертому місці – 146 від загальної кількості відповідей. У відсотках:

На запитання *«Чи маєш ти електронну бібліотеку?»* в **Миколаївській** області відповіді надали 142 респонденти (67 – хлопців, 75 – дівчат): мають та користуються електронними книжками 14 опитаних (8 – хлопців, 6 – дівчат), 128 – не мають їх. Всі, хто мають е-книжки, є читачами ОБД. Ані в Баштанській районній, ані в Інгульській сільській бібліотеках читачі не користуються електронними бібліотеками. Отже, серед опитаних тільки 9,8% дітей мають е-бібліотечки. В **АР Крим** на це питання відповіли 266 респондентів

(113 – хлопців, 153 – дівчат), з них електронні книжки є у 61 учня, відповідно 205 – їх не мають. Отже, у відсотках: 77% не користуються е-книжками, 23% – мають е-бібліотеки. У **Кіровоградській** області серед 101 опитуваного таку бібліотеку має 24 користувача. Зі 100 респондентів **Донецької** області відповіді дали 98: «так» відповіли 7 школярів, «ні» – 91. Особливо активно давали відповіді респонденти **Хмельницької** області, серед усіх 300 учасників відповіді розподілились наступним чином: «так» – 50, «ні» – 250.

В цілому по 5-ти областях на питання *«Чи маєш ти електронну бібліотеку?»* з 933 учасників відповіді надали 907 респондентів: з яких мають електронну бібліотеку 240, не мають – 667. Отже, серед тих, хто надав відповіді: 26,5% читають е-книжки та мають е-бібліотеки, 73,5% опитаних – не користуються електронними книжками і не мають електронних бібліотек.

На питання *«Якщо ти не користуєсися комп'ютером, Інтернетом, то чому?»* було запропоновано варіанти відповідей: *«немає потреби», «звик(ла) працювати з традиційними друкованими джерелами», «брак навичок роботи з базами даних», «брак вільного доступу до комп'ютера»*. Відповіді отримано від 474 з 933 учасників, тобто всього 50,8% від загальної кількості учасників. Оскільки фактично половина учасників дослідження не надала відповідей (49,2%), це не дає нам змогу виявити реальну картину з цього питання. Результати відповідей серед респондентів розподілились таким чином:

На актуальне питання *«Як ти вважаєси, чи замінить комп'ютер книгу або електронна книга – друковану?»* в **Миколаївській** області відповіли 148 респондентів (78 хлопців та 70). Думають, що замінять – 9,4% (14), заперечують – 90,5% (134) опитаних. Причому в Інгульській сільській бібліотеці жоден з 48 (23 хлопці і 25 дівчат) опитаних не відповів на це питання ствердно; в Баштанській районній бібліотеці «так» відповіли 2-є учнів; в ОБД вважають, що замінить – 12 (3 хлопці і 9 дівчат). В **АРК** на це питання відповіли всі 279 учасників опитування (115 хлопчики та 164 дівчинки). Вважають, що комп'ютер замінить книгу 110 читачів (39,4%) (45 хлопців та 65 дівчат), «ні, не замінить» – 169 читачів (60,5%) (69 хлопців і 100 дівчат).

У **Кіровоградській** області 101 опитуваний на це питання відповів таким чином (у т. ч. по класах):

«так»		«ні»	
класи	кількість відповідей	класи	кількість відповідей
5 кл.	1	5 кл.	19
6 кл.	2	6 кл.	18
7 кл.	3	7 кл.	17
8 кл.	6	8 кл.	15
9 кл.	3	9 кл.	17

Всього «так» відповіли 15 опитаних (5 хлопців, 10 дівчат), «ні» — 86 респондентів (6 хлопців, 80 дівчат).

Респонденти **Донецької** області дали такі відповіді, всього 99 опитаних, в тому числі по класах:

«так»		«ні»	
класи	кількість відповідей	класи	кількість відповідей
5 кл.	2	5 кл.	17
6 кл.	4	6 кл.	15
7 кл.	3	7 кл.	18
8 кл.	9	8 кл.	11
9 кл.	0	9 кл.	20

У підсумку «так» відповіли 18 респондентів (10 хлопців, 8 дівчат), «ні» – 81 (30 хлопців, 51 дівчинка). Двадцять користувачів бібліотеки с. Андріївка, які брали участь у дослідженні, відповіли, що комп'ютер ніколи не зможе замінити книгу, а електронна книга – друковану.

З 294 учнів Хмельницької області погодилися з тим, що комп'ютер замінить книгу – 91, не погодилися – 203 респонденти, в тому числі по класах:

«так»		«ні»	
класи	кількість відповідей	класи	кількість відповідей
5 кл.	11	5 кл.	45
6 кл.	6	6 кл.	42
7 кл.	24	7 кл.	40
8 кл.	17	8 кл.	42
9 кл.	33	9 кл.	34

Відповіді читачів Новоселицької сільської бібліотеки (*велика селищна бібліотека, колишній райцентр*) Хмельниччини не є типовими для сільських бібліотек. Серед 99 опитаних на це питання відповіли «так» 35 респондентів (16 хлопчиків, 19 дівчаток), «ні» – 64 (29 хлопчиків, 35 дівчаток).

В цілому по 5-ти областях на питання «*Як ти вважаєш, чи замінить комп'ютер книгу або електронна книга – друковану?*» відповіли 921 респондент, в т. ч. хлопці – 366, дівчата – 555. «Так» відповіли 248 опитуваних, «ні» – 673. Отже, більшість дітей (73%) вважають, що ніколи комп'ютер не замінить традиційної друкованої книги, інші 27% дітей мають думку про те, що в недалекому майбутньому комп'ютер можливо повністю замінить книгу, а е-книга – друковану.

На питання «*Чи мають діти улюблені блоги?*» 97 опитуваних АР Крим відповіли, що не мають улюблених блогів та не «сидять» у них, зокрема: 17 учнів 5 кл., 27 учнів 6 кл., 14 учнів 7 кл., 17 учнів 8 кл., 22 учнів 9 кл. Серед улюблених блогів лише учні 5-х кл. відмітили блог бібліотеки для дітей ім. В. Н. Орлова. Популярністю користуються соцмережі «Вконтакте» та «Однокласники». Названо багато «книжкових», де можна ознайомитися з новими

книгами та скачати їх, музич-них блогів, фотоблоги, ГДЗ (готові домашні завдання: «решебники по українському языку»), блог про Тараса Шевченка, словники, цитатний блог Google та ін. Улюбленими блогами респондентів **Миколаївської** ОБД є: «Библиотечная гавань» (блог *Миколаївської ОБД*), «Вконтакте», «Дедукція Шерлока Холмса» (блог про саморозвиток). Один респондент вказав, що не читає українських блогів. Респонденти **5-8 кл.** Інгульської сільської бібліотеки та Баштанської ЦБС відповіли, що їм «це не цікаво», а респонденти **9 кл.** назвали улюбленими блоги українських та російських співаків. Дві дівчинки-респондентки Баштанської районної бібліотеки відповіли, що користуються книжковими блогами, на яких представлено багато українських книжок; два хлопці вказали сайт футбольного клубу «Шахтар». Зовсім мало відповідей про блоги на теми «читання», «книг», «бібліотечних блогів», «україніку». Про улюблені блоги респонденти **Кіровоградської** ОБД відповіли так: зокрема, **5 кл.** – «Світ моїх захоплень» (фотографії, малювання, кулінарія) «Про кіно», «Мотоблог», соцмережі «Однокласники», «Вконтакті», блоги про літературні новини, «Весела абетка» <http://abetka.ukrlife.org/>; **6 кл.** – «Берег дитинства», блоги про «мото-, скуто- техніку», «найцікавіші місця України», «Інтернет очима дітей» (<http://dnloippo.blogspot.com/>), «не посещаю блоги»; **7 кл.** – блоги про футбол, по в'язанню, блоги пісенних конкурсів. Разом з тим читачі 10 опитаних **7 кл.** та **12 – 8 кл.** Новоукраїнської РДБ відповіли, наприклад, «я про такі не знаю». Респонденти **8 кл.** ОБД назвали серед улюблених блоги «Я за безпечний Інтернет», «Природа України» та ін.; **9 кл.** – блоги про спорт, з електроніки, «Українська бібліотека мандрів-ників», «Світ моїх захоплень». Респонденти **Донецької** області, а саме: учні **5 та 6 кл.** не мають улюблених блогів, і лише користувачі **7 кл.** називають блоги про тварин, «*Блог Сергія Жадана*». Учні **8 кл.** фактично не називають улюблених блогів, користувачі **9 кл.** вказали блоги «Живи как надо», «О самом интересном» (ОБД районна Тельманівська РДБ). Найактивнішими у відповідях на питання про улюблені блоги були респонденти Андріївської сільської бібліотеки. Їх мають читачі всіх класів, зокрема: учні **5 кл.** назвали блоги про літературні новини, про спорт, «Весела абетка» <http://abetka.ukrlife.org/>; **6 кл.** – блоги про тварин, поробки,

музичні кліпи; респонденти 7 кл. вказали ігрові блоги, новини спорту, в світі музики і кіно; 8 кл. назвали блоги для спілкування, «новостные блоги»; 9 кл. – «поробки своїми руками», *блоги НБУ для дітей*, про фізкультуру і спорт, музику. Респонденти Хмельницької області до улюблених віднесли: учні 5 кл. – «Пізнайко», «Літературна Хмельниччина», «Історія України», про природу, техніку, ігри, літературу, тварини України, блог про сучасну електроніку <http://imbt.com.ua/>, музичні блоги, фотоблоги, про рідний край, блоги смішних історій, про фантастику. В основному це відповіді респондентів сільської бібліотеки с. Новоселиці і самі їх назви свідчать про вплив бібліотекаря і його спрямовуючу роль; опитувані з 6 кл. назвали книжковий блог «Читанка» <http://chytanka.com.ua/>, «Робінзонада-2» <http://robinzon-kruzo.ucoz.ua/>, «Козачата», детективні блоги, про фантастику, про танці, вірші про Т. Г. Шевченка, мережі Твіттер, Фейсбук; респонденти 7-х кл. відвідують спортивні блоги, про природу; учні 8-х кл. назвали шаховий блог та науково-публіцистичні. Учні 9-х кл. були названі блоги НБУ для дітей – «НБУшка» <http://nbukids.wordpress.com/> та «Психолог у бібліотеці» <http://lesehko.wordpress.com/>, мистецькі, культурні, про сучасну і класичну музику.

Запитання *«Бібліотека майбутнього, на твою думку, яка вона, що в ній має бути?»* сьогодні досить часто виникає в професійній пресі, серед зацікавленої громадськості, спеціалістів. Відповіді учнів 5-9 класів були практично схожими, тому подаємо їх узагальнено по областях.

Отже, респонденти АРК відповіли таким чином (*стилістику збережено*): «популярна»; «з різними гуртками; величезна»; «нічого не хочу міняти, мені подобається дитяча бібліотека, як є»; «бібліотеки не буде тому, що люди будуть читати е-книги»; «в бібліотеці майбутнього повинні бути усе ж такі книги, нові та дуже цікаві»; «роботи, які швидко знаходять книгу»; «буде USB-роз'єм під кожную книгу, підключаєш та скачуєш»; «бібліотека мало зміниться, це як і завжди буде джерело знань»; «сучасні автори, гарний інтер'єр»; «в ній, як і в сьогоднішній, повинні бути надруковані книги, я би хотіла, щоб книги залишались книгами»; «більше комп'ютерів та інформації, як користуватися ПК»; «де є затишні меблі, можна купити воду та їжу і бути цілий день»; «технології, які будуть допомагати бібліотеці у різних напрямках»; «версії електронних книг, обов'язковий доступ до

інтернету та нові сучасні книги»; «в ній повинно бути все, що потрібно для навчання та відпочинку»; «повинні бути відгуки про звичайні книги та про електронні».

Читачі-учні **Хмельницької** ОБД дали наступні відповіді: «така, як наша, красива»; «м'які стільці, дивани, планшети, багато книг, затишок»; «усе безоплатне»; «оновлюватись щонеділі, добрі бібліотекарі»; «напевно все буде в електронному вигляді, але хотілося б залишити друковані книги, бо їх нічим не можна замінити!!!»; «працювати без вихідних»; «безоплатний буфет»; «ігрова кімната»; «має бути електронною – це зручніше»; «я вважаю, що у нинішніх бібліотеках нічого не треба міняти»; «новітні блоги»; «5 комп'ютерів»; «температурний комфорт, тепло!!!, е-книги з українськими творами»; «велика зала для читання»; «Wi-Fi, книги, книги, книги!!!»; «зала для перегляду науково-популярних фільмів»; «зимовий сад, фонтан»; «цікавою для людей і потрібною»; «не така як зараз, а більш сучасна»; «сенсорні дошки»; «має мати багато читальних залів»; «буде електронною»; «медіацентр»; «сенсорні аудіо книги»; «щоб були друковані книги іноземними мовами»; «здається, що незабаром Інтернет повністю замінить реальність»; «бібліотека майбутнього буде звернена як до окремих читачів, так і до громадських організацій»; «буде зберігати весь матеріал як у фізичному, так і у вір туаліному вигляді»; «все для вивчення наук»; «будуть живі люди, а не роботи».

Респонденти **Миколаївщини** бібліотеку майбутнього бачать такою: «найкраща будівля в нашому селі (Інгульська сільська бібліотека)»; «комп'ютери і книги»; «багато читачів, зони спілкування»; «багато книг, журналів»; «така, як зараз, тільки більше нових книг»; «побільше книг про моїх ровесників»; «должны остаться все хорошие печатные книги»; «літній читальний зал»; «зона відпочинку з гарними меблями»; «окремий комп'ютерний зал»; «в ній постійно повинен поповнюватися фонд та оновлюватися комп'ютери»; «багато книжок яскравих та корисних»; «було б добре, щоб у бібліотечі було кафе»; «багато різноманітної нової літератури»; «багато комп'ютерів та вільний доступ до інтернету»; «бібліотека не потребує змін»; «наша бібліотека найкраща».

У **Кіровоградській** області бібліотеку майбутнього читачі уявляють таким чином: «багато книг»; «багато комп'ютерів, а книжок ще більше, ніж було»; «іграшки»; «е-книги»; «така, як є»; «інтернет»;

«всі сучасні книги та книги минулого»; «ввічливі бібліотекарі»; «багато книг українських письменників»; «всі видання, які набула цивілізація»; «новітнє обладнання та електронний архів всієї літератури»; «більше книг українських письменників».

Відповіді опитуваних **Донецької** області щодо бібліотеки майбутнього виглядають так: «идти в ногу со временем!»; «багато книжок, дисків»; «будуть робото-книги»; «е-книги, комп'ютери»; «я вважаю, що в библиотеках уже всё есть»; «гуртки за інтересами»; «нові книжки, журнали, ігри, конкурси»; «зустрічі з музикантами, поетами».

Як бачимо більшість дітей бачать сучасну бібліотеку як центр знань, спілкування, дозвілля у поєднанні з інформаційними технологіями. Підлітки акцентують увагу на питаннях – «друковані книги мають бути і їх має бути набагато більше, аніж е»; «вони мають бути добрими, про моїх ровесників, різними мовами»; «мають бути і електронні книги, книги українських авторів тощо та відповідні засоби для читання, комфортні умови, а бібліотекарі живі, добрі люди, а не роботи». Багато дітей задоволені своєю бібліотекою, люблять її. І це не дивно, адже серед бібліотек багато лідерів, які постійно змінюються, відповідаючи викликам часу.

Висновки. Дане дослідження іще раз підтверджує, що діти, які є активними користувачами бібліотек, краще орієнтуються в інформаційному просторі, їх вибір більш усвідомлений, вони більш грамотні як читачі, слухачі та глядачі. Це факт підтверджують й зарубіжні дослідники, наприклад, у Німеччині: «...користувачі комп'ютерів мають великий потяг до книг і читання, можливо, через свої більш високі стандарти освіти, але також через більшу допитливість й потенціал ...Не існує альтернативи читанню (і розумінню) або навчанню читанню в ранньому віці»². Значну роль у залученні дітей до бібліотеки відіграє ініціатива бібліотекарів. Наприклад, у Львівській та Рівненській областях завдяки базовими інформаційними засобами та масштабнішому комплексу заходів з підтримки і розвитку читання дітей, що проходять понад 20 років в регіоні під егідою *Міжнародного книжкового «Форуму видавців у*

² Безручко О.В. Соціологічні дослідження читання підлітків: Зарубіжний досвід // *Культура і сучасність: альманах*, К.: Міленіум, 2012. — №11. — С. 83-89

Львові» наповненість бібліотек літературою краща. Найактивніше бібліотекою як дитячою, так і шкільною користуються школярі, з них 70% — підлітки, які перш за все орієнтовані на навчання, проте багато з них цікавляться і художньою літературою. Молодь хоче читати книги в електронному вигляді, однак 70% впевнено думає, що комп'ютер не замінить традиційну книгу. Українські вчені С. Маркова, М. Сенченка, В. Медведєва і зарубіжні Дж. Шир, Р. Ескарпі, І. Тимофєєва свідчать, що традиційна книга співіснуватиме з електронними виданнями, оскільки, на їх думку, це різні за своєю природою засоби комунікації, їх нормальний розвиток можливий лише за умов взаємовпливу і взаємозбагачення. Дослідження показало, що сучасна комунікативна реальність, яка характеризується співіснуванням усіх трьох комунікативних структур – *усної, книжкової, електронної* – демонструє нам, як вони переплітаються та взаємно впливають одна на одну. Слід відзначити, що дівчата є найбільш активною аудиторією і як користувачі бібліотек, і як респонденти. Також цей факт підтверджують попередні дослідження, які проводила НБУ для дітей, тому важливо звернути увагу на заходи із залучення до бібліотеки хлопчиків. Такі заходи вже активно впроваджуються у зарубіжних бібліотеках. Є потреба у впровадженні цільової програми видання літератури на традиційних та електронних носіях для дитячих бібліотек; уворенні інформаційних центрів на базі кожної бібліотеки для дітей в регіонах з метою забезпечення рівного доступу дітей з малих міст, селищ, сіл до інформаційних ресурсів, відповідно до державної програми інформатизації; подальшому створенні електронних ресурсів бібліотек та вивченні зворотного зв'язку їх використання; постійній роботі над веб-сайтами бібліотек, над їх наповненням якісною інформацією для підлітків, які були б конкурентоспроможними з іншими, якими цікавляться діти.

Підлітки є категорією населення, яка демонструє високі показники використання комп'ютера та Інтернету. Батькам, бібліотекарям, вчителям слід спрямовувати дитячу увагу на нові можливості Інтернету, адекватні структурі сучасного культурного простору та їх потребам, тому що обсяги інформаційних ресурсів, представлених у мережі, постійно зростають. Але, наголошуємо, для нас – бібліотекарів (вчителів, вихователів), – що працюють з підлітками, особливий інтерес представляє аспект про можливості

Інтернету для розвитку особистості за допомогою вільного читання підростаючого покоління в країні, оскільки в усьому світі продовжується інтенсивний процес трансформації читання, зокрема й через використання електронних ресурсів. Якими б не були ці дві форми передачі інформації, знань в технологічних принципах і в поняттях сприйняття, їх користувачі мають розробити значні форми суміщення, поки вони мають дійсно читацькі здібності і таким чином підготовлені до нових засобів інформації і жодне з даних засобів інформації не зможе вижити без іншого.

Вміння використовувати нові засоби інформації взаємопов'язана із здібністю читати. Міжнародне дослідження PISA ґрунтовно, як жодне дослідження раніше, роз'яснило наскільки важливими є і залишаються здібності до читання для всіх інших форм навчання, якими б вони не були.

Пророблений аналіз орієнтацій підлітків у дослідженні виявив, що у бібліотеках повинен проводитися ряд заходів, а саме: проводитися поглиблена робота з батьками щодо питань якості читання; орієнтація керівників дитячого читання з питань підліткової субкультури; робота з лідерами читання, зокрема, диференційоване керівництво читанням хлопчиків і дівчаток; підвищуватися ефективність пропаганди традиційних джерел; привертати нових читачів тощо. Все це вимагає розробки відповідних методичних керівництв.

Завдяки цьому дослідженню виявлено якісні та кількісні показники користувачів в бібліотеках; стан та структуру читацьких потреб підлітків; зроблено висновки щодо оптимізації видавничого репертуару як традиційних, так і електронних ресурсів, вироблення шляхів формування цілісної системи читання та інтересу до книги на різних носіях серед підлітків. Тим самим спрямовано увагу і дорослих на заходи щодо подальшої популяризації читання як життєвої необхідності, важливого засобу інтелектуального і духовного розвитку особистості в умовах, коли бібліотека, як соціальний інститут, не дивлячись на багатогранність своїх функцій і розвиток різноманітних сервісів, все ще не володіє повноцінними можливостями, адекватними структурі сучасного простору і потреб груп своїх користувачів. Зокрема, як наявність повноцінних ресурсів на різних носіях в бібліотеках, так і можливостями використання через бібліотеку всіх каналів підключення до різних культурних сегментів.

Наукова новизна цього дослідження в тому, що вона дає нам можливість обґрунтувати роль читання підлітків, як незмінної цінності культури формування особистості в інформаційному суспільстві через структуру бібліотек на різних носіях інформації. Необхідне вироблення стратегії і методик, які розвивають одночасно як читання з екрану, так і читання з листа. Сьогодні в деяких країнах (США, Ісландія, Фінляндія, Корея, Росія) почалось паралельне навчання читання з листа та екрану. Досліджуючи якість читання усього нового покоління в майбутньому, можна буде прийняти рішення про те, чи слід починати вчити екранному читанню з молодшого шкільного віку. Поки що під впливом наукових досліджень фізіологів і психологів ми стаємо на бік педагогічної спільноти, яка закликає не квапитися переходити на навчання читання з екрану на шкоду читанню листа, не протиставляти сьогодні візуальну і вербальну комунікації, а необхідно їх удосконалювати і активно використовувати в інтересах читача.

Для становлення компетентного читача вирішальне значення має середовище, в якому навколишні люди відносяться до читання, як до цінності. Очевидно, що компетентного читача не можна виростити лише в початковій школі, в якій ведеться цілеспрямоване навчання техніці читання і розуміння тексту. Виховання зрілого читача є метою всієї системи освіти і культури. Отже, висновки: модернізація та інноваційний розвиток сфер освіти і культури, що здійснюється, мають сприяти тому, щоб зберегти і розвинути всі місії читання, перетворивши їх для сьогоднішніх цілей суспільства; будь-яку програму навчання читанню та просування читання треба орієнтувати на підтримку всіх форм і моделей читання – читання з листа, читання з екрана і читання вголос. Ці висновки витікають з досліджень в області читання і досвіду багатьох поколінь.

Результати дослідження були презентовані під час науково-практичної конференції перед працівниками галузі в НПБУ у 2013 р. та під час проведення навчання спеціалістів в «День професіонала» НБУ для дітей, надруковані в бюлетенях (Вип. 21, 23) та поширені серед бібліотек всіх областей України, надруковані в науковому збірнику матеріалів КНУКіМ та журналі «Шкільна бібліотека». Результати III етапу дослідження 2013 р. будуть поширені в усіх ОБД та надруковані в професійній пресі, оскільки становлять інтерес для всіх, хто причетний до формування, виховання особистості підлітка.

Разом з тим актуальність дослідження, реальний стан цієї проблеми в бібліотеках для дітей Центру, Сходу, Заходу, Півдня, Півночі, а саме так бази дослідження репрезентували Україну, зобов'язує нас розглянути проблему більш детально та зробити розширені висновки, що будуть слугувати основою, на яку можна спиратись, зокрема бібліотекам, в подальшому вирішенні, розвитку цього питання. Висновки, перспективні бачення досліджуваної проблеми подаємо в статті «До питання про соціальні орієнтири, ресурсний потенціал, електронні технології бібліотеки для дітей XXI століття».

* * *

До питання про соціальні орієнтири, ресурсний потенціал, електронні технології бібліотеки для дітей XXI століття»

*За матеріалами дослідження «Бібліотека, книга, комп'ютер,
читання: орієнтації підлітків»*

2011-2013 рр.

Дослідження «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків» здійснено Національною бібліотекою України для дітей в 2011-2013 рр. серед близько 3 тис. респондентів-учнів 5-9 класів на базі 39 бібліотек (в т.ч. 10 – обласних, 1 – центральної міської, 18 – районних, 10 – сільських бібліотек для дітей) 10 регіонів України, зокрема Львівської, Рівненської, Волинської, Чернівецької, Чернігівської, Кіровоградської, Донецької, Хмельницької, Миколаївської областей та АР Крим. У 3-х випусках бюлетенів, в яких щорічно друкувались результати досліджень³, подано висновки по кожному з питань анкети. Пророблений аналіз читання підлітків, в якому брали участь бібліотекарі-практики, дає немало цікавих, нових думок, що позитивно вплинуть на розвиток бібліотек. Проблем, що чекають свого вирішення, більш, ніж достатньо. Головними серед них є: поглиблена робота з батьками в питаннях якості читання, орієнтуван-

---

³ Безручко О.В. Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків: (Львівська та Рівненська обл.): соціол. бюл. Вип. 21 / Держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей». – К., 2011. – 8 с.; Безручко О.В. Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків: (Чернівецька, Волинська та Чернігівська обл.): соціол. бюл. Вип. 23 / Держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей». – К., 2012. – 10 с.; Безручко О.В. Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків: (Кіровоградська, Донецька, Хмельницька, Миколаївська обл. та АР Крим): соціол. бюл. Вип. / Держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей». – К., 2014. – с.

ня керівників дитячого читання в питаннях підліткової субкультури, диференційоване керівництво читанням хлопчиків і дівчаток, підвищення ефективності пропаганди традиційних джерел, робота з інформацією в Міжмережжі і як наслідок охоплення нових читачів тощо. Новий час і нове комп'ютерно-комунікаційне середовище всередині та поза бібліотекою, нові форми діяльності бібліотеки повинні привести до зміни самої парадигми поняття «сучасна бібліотека», до зміни теоретичних уявлень, про її завдання, функції та місце в сучасному суспільстві і зокрема, в управлінні, регулюванні інформаційною діяльністю.

Актуальність і наукова новизна цього дослідження в тому, що воно дає нам можливість обґрунтувати роль читання підлітків на різних носіях інформації, як незмінної цінності культури формування особистості в інформаційному суспільстві через структуру бібліотек, оскільки становлення громадянського суспільства, яке відбувається в Україні, потребує обґрунтування й впровадження нової парадигми виховання.

Як окреслено в Концепції громадянського виховання⁴, сьогодні виникає гостра потреба у визначенні його основних засад, цілей, напрямів, змісту, форм і методів, що цілеспрямовано й ефективно забезпечувало б процес розвитку та формування особистості, в якій органічно поєднується високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, самоактивність, творчі задатки, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною. Тому, людинознавчий аспект (педагогічний, психологічний) займає і має займати в роботі бібліотек важливе місце, оскільки «незважаючи на бурхливий розвиток НІТ і комунікативних технологій, книга залишається серед найрозповсюдженіших і найкращих способів отримання людиною необхідних знань», підтверджують як українські вчені-бібліотекознавці (М. Сенченко, В. Маркова, В. Медведєва, Т. Долбенко), так і зарубіжні (Дж. Шира, Р. Баркер, Р. Ескарпі, Ю. Мелентьєва, І. Тимофєєва). Сучасна бібліотека, що працює з дітьми, незалежно від свого статусу, при вибудовуванні системи, пріоритетів своєї діяльності зобов'язана передбачити в числі основних завдань і ті, які в

---

⁴ Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Постанова Президії АПН України від 19 квітня 2000 року. Протокол № 1-7 \ 4-49.

першу чергу націлені на **соціалізацію** особистості підлітка або опосередковано цьому сприяють. В нашій культурі (маємо на меті європейську культуру) читання не лише отримання знань, але також емоційний і загальнокультурний розвиток. Особливість читання на відміну від сприйняття таких видів культури як телебачення, відео тощо у тому, що читання – це праця, така, що дає задоволення, радість, але – завжди праця. Треба працювати, щоб навчитися читати і треба потрудитися, щоб стати *Читачем*. Саме праця, зусилля, вкладені в самого себе формують ці нові якості людини.

Разом з тим, аналіз спеціальної літератури дає підстави говорити про певний доробок вітчизняних вчених у вивченні певних аспектів використання інтернет-технологій бібліотеками України. Цю проблему вивчали українські науковці – В. Загуменна, В. Пашкова, М. Сенченко, Т. Ярошенко, практики – І. Торлін, Н. Дзюба, В. Красножон, їхні праці важливі. Однак, інтернетизація дитячого читача мало досліджена. В нашому дослідженні 2011-2013 рр. «Бібліотека, книга, комп'ютер, читання: орієнтації підлітків» ми акцентуємо увагу практиків на питанні, що інтернет-сервіс не є окремим видом, а є однією з форм представлення бібліотечних сервісів. Хоча минуле десятиліття демонструвало стрімке зростання електронних бібліотек, електронних колекцій і відзначалось наступальним рухом електронних книг на традиційні фонди бібліотек і в зв'язку з інтенсивним поширенням рідерів (приладів для збереження і читання електронних книг), стало зрозуміло (минуле десятиліття це підтвердило), що, безумовно, електронні бібліотеки не стануть повноцінною заміною бібліотеці традиційній. Має місце взаємодія по функціях і можливостях розширення колекцій, збереження і доступу. Сучасна бібліотека, як одна з інфраструктурних інформаційних складових інформаційного суспільства прийняла і працює в тих умовах, які ІКТ і нова парадигма інформаційного середовища висуває на повістку денну: постійне зростання числа електронних видань, частина з яких вже є як альтернатива традиційним бібліотечним ресурсам; в нових умовах читач вимагає і нових технологій бібліотечного обслуговування, включаючи повноцінне онлайн-обслуговування. Залишаючись без достатнього фінансування, бібліотеки будуть змушені працювати в умовах урізаного бюджету, скороченого персоналу, перебудови книжкового ринку. Традиційні та електронні видання будуть

співіснувати і бібліотекам все це треба враховувати в *плануванні та організації системи обслуговування*, враховуючи інтереси всіх категорій читачів. Електронні книги стають частиною системи обслуговування користувачів, поступово збільшуючи свою присутність в даній сфері, онлайн-технології (рідери, гаджети) отримали потужний імпульс в поширенні й використанні в останні роки минулого десятиліття, як ми вже сказали, та, безумовно, перспективу в найближчому майбутньому (Всесвітній економічний форум World Economic Forum регулярно наводить дані про рівень ІКТ в Рейтингу (лідери): Україна 2010 р. – 58 місце, Білорусь – 55, Росія – 48. Всього в рейтингу 159 країн, перше місце належить Швеції).

При цьому ми повинні пам'ятати і враховувати основні постулати останнього конгресу ІФЛА (Сінгапур, 13-17 серпня 2013 р.), що проходив під лозунгом «Бібліотеки майбутнього – безмежні можливості», зокрема: *нові технології розширюють знання і одночасно їх обмежують; онлайн-освіта здешевлює способи навчання і збільшує зміст*. Ставлення бібліотекарів до нових інформаційних пропозицій, зокрема, до широких можливостей Інтернету, що є асимільованою у бібліотечну справу електронною мережею, ґрунтується на головній нашій меті: оволодіти універсальними засобами для забезпечення користувачів вільним доступом до інформації та її джерел. Але, на відміну від інших фахівців інформаційної сфери, бібліотекарі не обмежуються у пошуку інформації лише електронними мережами. Ми вважаємо їх частиною загальнодіючої системи, яка буде ще вдосконалюватися і включатиме як аудіо-, відео-, мультимедіа технології, так і традиційні можливості документально-комунікативної сфери. Саме на це спрямовані наші інноваційні пошуки (визначення інновації – як зміна в діяльності, що збагачує останню новими акцентами). Це необхідно й для того, *щоб зберегти за бібліотеками їх культурно-освітню першість*. Проблема ця не є суто українською, тому її вирішення спонукає і науковців, і практиків до переосмислення поняття «бібліотечний соціальний інститут», що і здійснюється практично. Керівник сучасної бібліотеки в умовах інформаційного оточення, що змінюється, і позиціонування бібліотеки в сучасному інформаційному суспільстві, повинен знайти той рівень інформаційної забезпеченості і сервісу, який дозволить йому зберегти свій читачий контингент і долучити новий. Це

непросто, оскільки формування інформаційного суспільства з одного боку приваблює бібліотеки як центр, осередок цього суспільства, а з іншого – несе реальну загрозу для бібліотек, які можуть бути витіснені на узбіччя інформаційного поля і систем інформаційних комунікацій, і бібліотекам необхідно прикладати максимум зусиль, щоб в майбутній суспільній перебудові, в століття електронних комунікацій не втратити свої позиції, не перетворитись у другорядний суспільний інститут (*Інша справа – інформаційна цінність, достовірність і автентичність цієї інформації, але часто сьогодні вона задовольняє користувача. І це питання окремого розгляду*).

Педагоги, громадськість сьогодні ставлять питання про розроблення науково обґрунтованого навчального плану для дітей та підлітків від 5 до 17 років із врахуванням часових можливостей сприйняття ними обсягів інформації, який передбачатиме нормоване розподілення ними часу на класне, позакласне читання та роботу з комп'ютером з метою гармонійного виховання особистості. ***Незмінна роль в цьому процесі навчання і консультування належить бібліотекарям.*** Адже бібліотекарі сьогодні вирішують завдання – допомоги школярам в придбанні інформаційної грамотності в цілому; допомоги користувачам в «навігації» по інформаційних мережах. Саме бібліотеки дають можливість в повній мірі реалізувати зв'язок інформаційної теорії з практикою, наочно представити нерозривний зв'язок навчання, освіти з багатомовністю джерел інформації: від книги до Інтернету, представити ефективні результати сучасних способів пошуку. Також допомагають розвивати інформаційну грамотність як мультикультурне, багатогранне явище, пригаманне глобальному суспільству, за рахунок використання колективного міжнародного, зокрема європейського, досвіду (участь у всесвітніх конференціях та інших заходах з інформаційної грамотності, поповнення існуючих ресурсів і матеріалів та вивчення використання нових видів медіа (блог, wiki) з метою удосконалення роботи). Web 2.0, як явище у Глобальній мережі, принесло ряд новачій (Wikipedia, YouTube та ін. блоги і соціальні мережі), створює нову основу для взаємодії бібліотеки і користувача. Бібліотека таким чином ще більше посилює свої позиції в процесі управління знаннями, оснований не лише на її власних фондах, а й в цілому на знаннях всього суспільства. Бібліотечні соціальні мережі – одні з перспективних

напрямок розвитку бібліотечних сервісів, як і власні електронні ресурси, зокрема загальнодоступний електронний каталог з функціями повного обслуговування користувача. І це – одна з ключових тенденцій нашого інформаційного століття, що веде до досконалого суспільства за допомогою нас, сучасних бібліотекарів. Перевагою бібліотеки перед іншими творцями (виробниками) електронних ресурсів для дітей в тому, що вона володіє унікальними ресурсами, включаючи професіоналізм та життєву позицію бібліотекарів, збереження засобами нових технологій, цінностей сьогонішнього дня через розкриття бібліотечних фондів. Створюючи електронні ресурси для дітей, беручи за основу книгу, підтримуючи інтерес дитини до читання, можна не лише забезпечити швидкий доступ користувача до фактографічних матеріалів та інформації про документи, але й представити цінність книги на новому рівні розуміння.

В ряді державних документів підкреслюється про необхідність утвердження *стратегічної ролі книги і читання* у процесах формування ідентичності. «Стратегія розбудови держави повинна передбачати створення умов для розвитку особистості з високим культурним, професійним, інтелектуальним рівнем та розроблення відповідної *державної національно-культурної програми*, що є одним із шляхів розв'язання подібних проблем в країнах Європейського Союзу і це відповідає засадам загальноєвропейської політики. Вже декілька десятиліть такі програми діють в Німеччині, Франції, Нідерландах тощо. Метою програми буде повернення в українське суспільство вітчизняної книги, відродження її соціальної ролі через популяризацію вітчизняної видавничої продукції, читання як процесу культурного, духовного, професійного та інтелектуального збагачення людини, що гарантуватиме швидке й динамічне зростання конкурентоспроможності України як європейської держави в усіх сферах її діяльності»⁵. Особливо вдалий досвід в цьому питанні Великобританії, де здійснені програми «**The Big Read**», «**Bookstart**». До їх реалізації залучаються відомі діячі (від королеви Англії до відомих бізнесменів, спортсменів, діячів культури). Така програма розроблена і в Росії (до 2020 р.). Добре було б скористатися досвідом зарубіжних колег, розробити і реалізувати комплекс практичних

⁵ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-p>

заходів по стимуляції читання в рамках *національної програми «Діти України»*. Ця програма не має бути вузьковідомчою, вона повинна охоплювати такі складові як *діти-сім'я-школа-читач-видавець-письменник-бібліотекар-критик-соціолог*. Потреба суспільства в ній давно назріла і є очевидною, а її реалізація є суспільно важливим фактором, що відповідає національним інтересам України.

Потребує законодавчого врегулювання *функціонування* в суспільстві *мультимедійної книги*. Адже сьогодні вітчизняні видавці мультимедійної продукції не вносяться до державного реєстру видавців та книгорозповсюджувачів, мультимедійні видання не обліковуються Книжковою палатою України (зокрема, не ведеться «Літопис електронних та мультимедійних видань»). В результаті, в країні відсутня зведена інформація про якісний асортимент ринку дитячих медійних видань, що також гальмує постачання ними фондів для бібліотек для дітей.

Незважаючи на те, що можливості, надані суспільству мережею Інтернет, дійсно грандіозні, помітний і широкий спектр породжуваних нею небезпек. Частина матеріалів, поданих в упередженому виді, здатна привести до моральних деформацій, породити агресію. Одним словом, робота дітей в мережі без нагляду дорослих містить у собі досить серйозну небезпеку. Оскільки інтернет-аудиторія стає все молодшою, згідно статистики Association for the Research of Communication Media (Асоціації дослідження засобів комунікації) підлітки у віці між 8 та 13 роками складають половину загального числа користувачів Інтернету (*всього у світі 2011 р. було зафіксовано 2,1 млрд користувачів*), стає очевидним, що юні користувачів веб-мережі вимагають базових знань про *безпеку* в цифровому просторі. Міжнародні організації, уряди країн, різні фонди, комерційні структури створюють і підтримують програми, спрямовані на навчання грамотному і безпечному використанню Мережі дітьми. Ще в 2003 р. з метою реалізації вимог діючого законодавства нашої країни була створена Національна експертна комісія України з питань захисту громадської моралі. Нею в 2009 р. розроблена Пам'ятка для батьків «Діти, Інтернет, мобільний зв'язок», в 2011 р. були прийняті «Рекомендації власника веб-ресурсів, цільовою аудиторією у яких є діти», де рекомендується з врахуванням вікових, психофізіологічних особливостей дитячого

сприйняття, наповнювати контент, стилістичне оформлення, рекламну продукцію тощо. Основана компанією Microsoft Україна Коаліція, що включає 30 організацій і яка запустила веб-сайт «Онляндія – безпечна веб-країна», багато уваги приділяє навчання батьків ключовим питанням захисту їх дітей від реальних загроз віртуального світу. Зібрати, популяризувати і роз'яснювати дітям питання інтернет-культури, інтернет-спілкування, вплив комп'ютера на здоров'я дитини – одне з основних завдань розділу «Безпечна веб-країна» блогу (<http://nbukids.wordpress.com/>) Національної бібліотеки України для дітей. Заслугує також вивчення і поширення досвіду цієї діяльності у Львівській, Херсонській, Дніпропетровській, Чернігівській, Донецькій ОБД, Кримській республіканській дитячій бібліотеці ім. В. Н. Орлова, Центральних міських бібліотек м. Львова, Миколаєва та ін. з розробки проєктів по входженню дітей до Інтернетів, проведенню днів, уроків веб-ліографії, пам'яток-рекомендацій, що можуть зробити дорослі, створенню медіа центрів тощо, що робить дитячу бібліотеку зоною безпечного використання глобальної мережі. Більш детально і системно про це викладено в статті Н. Дзюби, В. Красножон⁶.

В умовах інформаційного простору особливу актуальність набуває такий аспект бібліотечної діяльності, як *інформаційна культура*. Щоб не розгубитися, зорієнтуватися в зростаючій лавині інформації, потрібні пошукові знання. Без них не обійтись ні науковцю, ні вчителю, ні школяреві. Якщо вчасно не звернути увагу на інформаційну культуру, перш за все учня, не намагатись підвищити її, одуховнити її, то в подальшому ми зіштовхнемося з гнітючими і, навіть, незворотніми процесами. Привчені в ході навчання з використанням НІТ до «електронної» логіки мислення, молоді люди ризикують перенести такий само «комп'ютерний» стиль і у стосунки одне з одним. Не володіючи інформаційною культурою, учні позбавляються вміння мислити системно, стратегічно, критично, творчо. Тут доречно звернутись до Державного стандарту загальної освіти і нагадати, що він передбачає такі параметри інформаційної культури, як: працювати з учбовими, художніми, науково-популярними текстами, доступними для сприйняття (довідники,

⁶ Дзюба Н.Й., Красножон В.М. Дети и Интернет: украинский подход к безопасному киберпространству // Шк. 6-ка. – 2012. – № 6-7. – С. 101-103

енциклопедії, періодичні видання для дітей); здійснювати пошук (перевірку) необхідної інформації в словниках, каталозі бібліотеки і, зокрема, з інформатизації: пошук інформації в електронних мережах. Бібліотеки мають формувати соціально важливі якості користувача інформаційного простору і сприяти виробленню таких навичок та вмінь, як: диференціація інформації, виділення значущої інформації, вироблення критеріїв її оцінки, переробка інформації та її використання. Навчившись працювати з текстом, свідомо підходити до вибору джерел, учні не лише якісно виконують поставлене перед ними завдання (напишуть реферат, підготують доповідь), але й навчаться уважніше читати, розвиваючи при цьому навички критичного мислення, вміння переконувати та аргументувати. Слід зауважити, поряд з іншими авторами, що бібліотечні сайти у Тенетах далеко не завжди вирішують головне завдання сайту: забезпечити пошук і замовлення і, в дозволених випадках, отримання документу з бібліотечного фонду. Це головне, для чого приходять читачі (віддалені користувачі). Все інше – красиві ілюстрації, історія бібліотеки тощо – вторинне, в т. ч. і дизайн, яким би важливим він не здавався. Загальнодоступний *електронний каталог* бібліотеки з функціями повного обслуговування користувача – це головне, що повинен забезпечувати бібліотечний сайт в Міжмережжі.

Пророблений аналіз читання і використання електронних ресурсів підлітками в дослідженні, в якому брали участь бібліотекарі-практики, висвітлив проблеми, що чекають свого вирішення. Читання, інтернетизація як об'єкт наукового дискурсу потребує подальшого вивчення в контексті розвитку філософії, соціології читання окремих груп читачів, функціонування національної книги в сучасній культурі, осмислення естетичних проблем читання з позицій сучасних технологій, перспектив розвитку художніх компонентів електронних видань тощо. І це питання подальших спільних соціологічних досліджень бібліотек, освітянських установ та установ, що причетні до книги розповсюдження, розвитку і використання інформаційних технологій, українських дітей. Це вимагає планомірного експериментування та *розробки* відповідних *методичних керівництв* на основі результатів досліджень, що і буде здійснюватись. Бібліотекознавчі дослідження можуть бути результативними лише за умови, якщо їх результати будуть впроваджені в практику. Поступово будуть виходити методичні розробки та бібліографічні посібники по різних темах, систематично проводитимуться методичні консультації на семінарах, нарадах і

конференціях бібліотечних працівників. Але творчо застосовувати результати досліджень необхідно і самим *бібліотекарям*, тематика яких останнім часом розширилася, адже досягнуті у ході дослідницької роботи результати будуть слугувати орієнтиром у пошуках шляхів поліпшення стану обслуговування дітей. І методичним службам, і керівникам бібліотек слід спрямувати увагу на розуміння й формування своєї позиції по реалізації проблем, зокрема: як інтерпретувати поняття бібліотечного (або бібліотечно-інформаційного) фонду сучасної бібліотеки сьогодні і на майбутнє; яка має бути стратегія і тактика організування фонду сучасної бібліотеки?; яким повинен бути підхід до статистики, планування й оцінки якості роботи сучасної бібліотеки?; як розвинути інтерес до читання, до відвідування бібліотеки?; як забезпечити мобільного читача?

Є гостра необхідність нових концептуальних підходів, що базуються на дослідженні. Оскільки читання пронизує усі сфери життя дитини, тому необхідно володіти об'єктивними даними дитячого читання. Банки проблемної інформації з проблем дитинства, що створюються сьогодні бібліотеками важливі і для спеціалістів, і для батьків, і для дітей, оскільки ми не маємо «Карти дитячої культури», як, наприклад, Швеція. При відповідній підтримці державних структур дитячі бібліотеки могли б виконувати функції *інститутів дитячого читання і дитячої літератури*, які є в багатьох західних країнах. В сучасній культурі і освіті доцільно розглядати бібліотеку як інститут дитинства по наступних характеристиках:

- ✎ наявність в середовищі дитячої бібліотеки, відкритих моделей ідентифікації, адаптації та розвитку дитини в соціумі і культурі;
- ✎ створення матеріального і духовного середовища, що активізує здібності дитини до інтелектуальної діяльності (мова, уява);
- ✎ поліфонічність діалогу в бібліотечному просторі, зосередження в її просторі культури, що присвячена дитинству;
- ✎ сприйняття дитини дорослим через процес читання, бібліотека відкриває образ дитини в культурі та мистецтві і транслює його в свідомість дорослих, розуміє і підтримує світ дитини.

Концептуальну ідею – дитині потрібне органічне середовище для вільної життєтворчості – підтримують і розвивають сучасні зарубіжні науковці.

Дбаючи про те, щоб бібліотеки мали змогу обмінюватися між собою набутим досвідом, отримувати своєчасну інформацію про проведені дослідження, а також мати загальну картину дослідницької

діяльності, що давало б змогу глибше і всесторонньо осмислювати висновки вже проведених і передбачуваних на майбутнє досліджень, і дозволяло б визначати пріоритетні напрямки розвитку бібліотечного обслуговування дитячого населення України, рекомендуємо також використання інформації зі створеного в 2011 р. електронного банку даних «Соціологічна служба бібліотек для дітей України діє...» (<http://www.chl.kiev.ua/>). Зібрана й оброблена інформація про читання учнів та її використання в Україні дасть можливість виробляти оптимальну методiku проведення бібліотечної роботи, зокрема конкретну програму дій з покращення організації роботи бібліотек, що обслуговують дітей, керівництва їх читання, розвитку методичної діяльності і проведення подальших досліджень.

І насамкінець. В умовах, коли, незважаючи на зміни у функціонуванні освітніх систем, з одного боку «...книга продовжує посідати місце серед інших чинників та засобів навчання, ...через зміст, структуру, оформлення визначає глибину розкриття навчального предмета, обсяг знань, норм та цінностей, які в обов'язковому порядку має одержати кожний на тому чи іншому етапі навчання, ...задає загальний стандарт не тільки освіти у практичній роботі освітніх закладів, а й визнає поле індивідуальних інваріантів розвитку педагога та вихованця, є домінантним засобом виховання, джерелом нових і носієм систематизованих знань, норм і цінностей, координатором пошуково-пізнавальної активності та водночас досконалим засобом розвивальної, психодидактичної діяльності» (досліджує і робить висновок сучасний український науковець О. Біличенко⁷), а з іншого – книга є вже не єдиним інформаційним, знаннявим носієм, засобом відпочинку, недосвідчений користувач легко може загубитися в морі інформації без надійного компасу. А *компас* – це бібліотека, бібліотекарі. «...Молоде покоління, звичайно, дуже різне і вибір робить також різний, але ...цей вибір неабиякою мірою залежить і від нас, бібліотекарів, від змісту та якості нашої роботи. І головне – допомогти дитині, щоб читання (на різних носіях) увійшло в її життя, стало невід'ємною потребою, а праця, якої вимагає спілкування із справжньою літературою, була не тягарем, а приносила радість. І, звичайно, щоб книга та Інтернет стали союзниками і доповнювали одне одного» – пишуть практики з Рівненщини. «Ніхто, мабуть, не заперечуватиме

⁷ Біличенко О.Л. Виховна роль книги в процесі формування інформаційної культури особистості / О.Л. Біличенко // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 2000. – Вип. 2. – С. 8-11

того, що бібліотека без сучасних інформаційних технологій існувати не може. Наше відставання від світових темпів комп'ютеризації бібліотек ще довго позначатиметься на освітньому і культурному розвитку сучасного та майбутнього поколінь. Але чи не забуваємо ми при цьому про реальні гуманітарні проблеми нашого суспільства, особисті якості та потреби наших читачів. Хто підрахує (чи є така методика?) *збитки, яких зазнає наше суспільство від браку креативних, творчих, всебічно освічених особистостей із розвинутою уявою, асоціативним мисленням, спрямованим на здобуття нових знань і ствердження високих людських цінностей?* І цього досягнеш читанням з послідовним розкриттям думки чи сюжету, естетичними і моральними переживаннями, особистим сприйняттям культурного та інтелектуального спадку. Саме воно не лише збагачує пам'ять читача знаннями (когнітивний аспект), а й розвиває потенціал його мислення, в процесі діалогу з автором через книгу (комунікативний аспект), розширює психоемоційні можливості особистості, впливає на її моральність (педагогічний аспект)»⁸.

Попередній досвід діяльності бібліотек дозволяє надіятись, що у використанні новітніх технічних засобів криється можливість підвищення соціальної ролі бібліотеки, і що вона цю можливість використовує, як свідчать і загальносвітові тенденції. Орієнтирами повинні стати гуманістичні ідеали і людські цінності, а також інформаційні потреби особистості.

Завдання, що стоять перед країною, по інноваційному розвитку в повній мірі відносяться й до нас, сфери бібліотечного обслуговування, зокрема дітей. Основна мета це розвиток *інтегрованої* бібліотечної системи, що задовольнятиме реальні і перспективні потреби всіх, зокрема наших категорій, серед яких пріоритетами є робота, спрямована на розвиток гармонійної особистості при поєднанні патріотизму і толерантності через організацію міжкультурних та громадських комунікацій, підтримку самоосвіти, збереження і актуалізацію культурної спадщини народу України, світу, що нею володіють бібліотеки.

---

⁸ Бейліс Л. Криза лінійного читання: що робити бібліотекам? [Текст] / Л. Бейліс // Бібліотечна планета. – 2014. – № 2. – С. 16-20

**Бібліотека, книга, комп'ютер, читання:
орієнтації підлітків**

Соціологічний бюлетень. Вип. 26

Автор-укладач

БЕЗРУЧКО Олена Володимирівна

:

Літературний редактор: Кійко Н. М.

Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.

Підписано до друку 11.12.2014 р.

Зам. № 33. Тираж 75 прим.

Видавць та виготовлювач:

НБУ для дітей

Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190

Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91

<http://www.chl.kiev.ua>

mail: library@chl.kiev.ua

HEV ara alive!
Dpt. Kayman, 60, st. Kafa, 03160
Tel/fax: 400-65-87, ven. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chikiev.ua>
mail: library@chikiev.ua